

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Dživanas Gasparianas ir jo dūdukas

2013-12-10

ŽURNALAS: KRANTAI

TEMA: Muzika

AUTORIUS: Margarita Ruchkian

DATA: 2013-12

Dūdukas – medinis pučiamasis obojaus tipo liežuvėlinis, minkšto, krūtininio tembro instrumentas. Armėnijoje dūdukas gaminamas iš abrikosmedžio, armėniškasis dūdukas nuo kitų šalių to paties tipo instrumentų skiriasi forma, dydžiu ir tembru, kuris gilus ir minkštas, artimas žmogaus balsui, sielvartingoms aimanoms. Šio instrumento virtuožas – Dživanas GASPARIANAS (g. 1928), vadinamas gyvąja muzikos pasaulio legenda. Apie talentingą muziką, koncertavusį daugelyje pasaulio šalių, kūriniams įkvėpusį tokius šiuolaikinės armėnų muzikos meistrus kaip Avetas Terterianas, kūrusį muziką Holivudo filmams „Paskutinis Kristaus gundymas“, „Gladiatorius“, rašo muzikologė Margarita RUCHKIAN.

Dživanas Aramovičius Gasparianas gimė 1928 metų spalio 12 dieną Armėnijoje, Solago kaime. Dūduku pradėjo groti būdamas vos šešerių. Mokėsi iš kaimo muzikantų ir greitai išgarsėjo kaip nuostabiai talentingas *zurnači*, t.y. grojantis liaudies pučiamaisiais instrumentais. Jis virtuotiškai grojo ir zurna, ir švi (maža švilpynėle), ir netgi klarnetu. Būdamas vos dvidešimties Dživanas Gasparianas tapo Valstybinio armėnų liaudies dainų ir šokių ansamblio solistu. Ansambliui vadovavo žymus muzikantas bei organizatorius, SSRS liaudies artistas Tutulas Altunianas. Šiame kolektyve prasidėjo Dživano Gaspariano kelias į sėkmę. Jis darė įrašus radijuje, grojo dideliuose šventiniuose koncertuose, kaip solistas koncertavo su ansambliu įvairiose šalyse bei miestuose. 1957 metais, irgi jau kaip solistas, drauge su zurnomis grojančiais kolegomis bei liaudies instrumentų ansambliu, Gasparianas surengė didelį turą po Europos ir Azijos šalis, Šiaurės bei Pietų Ameriką, Afriką ir Australiją. Muziko šlovė augo. Tačiau suprasdamas būtinybę profesionaliai tobulėti, Gasparianas įstojo į Jerevano konservatoriją, o baigęs ją ėmėsi pedagoginės veiklos, ir neilgtrukus jam buvo suteiktas profesoriaus vardas.

1973 metais Dživanas Gasparianas koncertavo Azijos ir Afrikos šalyse. Jis vadinamas muzikantu, atvėrusiu žmonijai gilų dvasinį savo tautos pasaulį.

Armėnija visad turėjo nuostabių dūduko ir zurnos virtuozų. Ir ne tik tarp liaudies muzikantų, bet ir profesionalioje terpėje, iš pastarųjų – Vače Ovsepianas, Georgijus

Minasianas, teoriškai ir praktiškai suformavęs armėnų dūduko mokyklą, taip pat šiandien plačiai žinomas Jerevano konservatorijos profesorius Gevorgas Dabagianas.

Tačiau dūduko virtuozo Dživano Gaspariano magnetizmas jau aštuntajame XX amžiaus dešimtmetyje buvo toks stiprus, jog pradėjo veikti net akademinę muziką. 1975 metais žymus armėnų kompozitorius Avetas Terterianas, įkvėptas Dživano Gaspariano muzikavimo, sukūrė Trečiąją simfoniją. Kompozitorius rašė simfoniją dideliame simfoniniame orkestrui, zurnai ir dūdukai ir pakvietė du muzikantus, grojančius šiais instrumentais – Dživaną Gasparianą ir zurnos meistrą Sergejų Danielianą. Simfonijos premjera, įvykusi 1975 metų rugsejo 19 dieną Jerevano filharmonijos Didžiojoje salėje, dalyvaujant Filharmonijos orkestrui, vadovaujamam Davido Chandžiano, tapo sensacija. Trečioji Aveto Terteriano simfonija atvėrė pasauliui gilius armėnų folkloro klodus, turtingą jų dvasinį turinį, kuris atspindi istorinę tautos patirtį. Pirmojo dūduko partija, atliekama Dživano Gaspariano, sklido tarytum iš amžių glūdumos, – nors apgaubta laiko miglos, tačiau išsaugojusi svarbiausias intonacijas, svarbiausius jausmus, įkaitintus istorijos ugnyje.

Truputis informacijos: dūdukas – medinis pučiamasis obojaus tipo liežuvėlinis, minkšto, krūtininio tembro instrumentas. Zurna – medinis pučiamasis liežuvėlinis stipraus ir skvarbaus garso instrumentas. Abiejų instrumentų temperacija savita ir netolygi. Dūdukas ir zurna paplitę Armėnijoje bei visoje Rytų teritorijoje – nuo Artimųjų Rytų, Centrinės Azijos iki pat Indijos bei Kinijos. Tačiau kiekvienoje tautoje šie instrumentai yra savitos modifikacijos. Dūdukas yra kamerinis instrumentas, o zurna skirta plačiai erdvei po atviru dangumi.

Armėnijoje dūdukas gaminamas iš abrikosmedžio. Armėniškasis dūdukas nuo kitų šalių to paties tipo instrumentų skiriasi ir forma, ir dydžiu, ir tembru. Gilus ir minkštas tembras, artimas žmogaus balsui, sielvartingoms aimanomams, – tai charakterizuoja dūduką, ir Dživanas Gasparianas tapo tikru šio instrumento dainiumi. Du dūdukininkai groja taip: vienas veda melodiją, o antrasis laiko „damą“ (kontrapunktą). Tai sudaro slapto pokalbio su draugu, o kartais ir pačiu instrumentu, iliuziją. Armėniškojo dūduko paslaptis glūdi jo išpažintiniame vaidmenyje. Dūdukas Armėnijoje pakeičia maldą, kuri per tūkstančius savo istorijos metų tapo itin gili ir stipri. Tad Dživanas Gasparianas tapo tiesioginiu šios liaudies tradicijos paveldėtoju bei talentingu jos puoselėtoju.

Nuo praėjusio amžiaus aštuntojo dešimtmečio pabaigos Dživanas Gasparianas yra kviečiamas į Holivudą. Filme „Paskutinis Kristaus gundymas“ jis sukūrė ir dūduku atliko svarbiausią filmo melodiją. 2000 metais jis pasirodė kaip dūduko atlikėjas bei kompozitorius juostoje „Gladiatorius“ ir už tai buvo apdovanotas „Auksiniu gaubliu“.

2002 metais Dživanas Gasparianas gavo WOMEX premiją už nuopelnus muzikos menui. Jis vadinamas gyvąja muzikos pasaulio legenda. Dživanas Gasparianas pradėjo bendradarbiauti su „Kronos“ kvartetu, koncertuoti su dainininku bei kompozitoriumi Borisu Grebenščikovu, kompozitoriumi Igoriu Krutuoju, dainininke Irina Alegrova, džiazu muzikantais Michaelu Bruni, Dereku Šerinianu ir kitais. 2010-aisiais jis pasirodė Eurovizijos koncertuose drauge su Eva Rivas, o 2011 metų balandžio 29 dieną dalyvavo koncerte „Trys Kremliaus legendos“ drauge su Rusijos prezidento orkestru ir Maskvos Sretenskij vienuolyno vyrų choru.

Dživanas Gasparianas yra laukiamas pačiose garsiausiose Europos ir Amerikos koncertų salėse. Jis koncertavo Londone, Vestminsterio abatijoje ir *Albert Halle*. Keturis kartus (1959, 1962, 1973 ir 1980) buvo apdovanotas UNESCO medaliu. Pasaulinė šio atlikėjo šlovė atnešė neįtikėtiną rezultatą – didžiulė klausytojų auditorija atrado Armėniją ir dvasią jos tautos, savo istorinį kelią nubrėžusios dar prieš du tūkstančius metų pasirinkus krikščionybę. Tai amžiais kauptas dvasiškumo laipsnis, kurį dūduko liūdesiu bei išmintimi talentingai perpasakoja Dživanas Gasparianas.

Dūduko repertuaras beribis: nuo paprastų liaudies dainų ir šokių melodijų iki išplėtotų ir jausmingų ašuhų bei husanų (Sajato Novos, Avasi, Šageno, Ašoto, Šeramo, Dživani) pasakojimų. Nuo armėniškųjų mugamų, sukurtų „Rast“, „Šur“, „Segiach“, „Šuštar“ stiliumi, iki dvasinių giesmių bei patriotinių dainų aranžuocių, pavyzdžiui, Migrano Tumadžiano „Akna Krunk“. Nuo Komitaso dainų, Jekmaliano Liturgijos (Patarago) ištraukų iki Aleksandro Spendiaro simfoninio veikalo „Jerevano etiudai“ („Gidžas“ ir „Enzeli“), Aramo Chačaturiano baleto „Gajanė“ melodijų aranžuocių. Taip pat buvo aranžuojami ir originalūs dūdukininkų

A. Aleksandriano, G. Minasiano, Dž. Gaspariano ir kitų autorių kūriniai. Visoms šioms melodijoms dūduko tembras, ypatinga, intymi atlikimo maniera suteikia slapto, tarsi akis į akį vykstančio, pokalbio charakterį.

Štai vieno klausytojo, kurį pakėrėjo Dživano Gaspariano grojimas, išpūdis laikraštyje „New York Times“: „Emocinė muzikos įtaiga yra tokia stipri, jog bet koks net menkiausias triukšmas iš šalies atrodo lyg nuodėmingas slapto publikos santykio su muzika išniekinimas“.

Iš rusų kalbos vertė **Sandra Fleišer**